

Małgorzata Ziemecka*

ELEKTRONICZNE PŁATNOŚCI W HANDLU MIĘDZYNARODOWYM DLA SEKTORA B2B

Systemy płatnicze są w okresie zmian, które spowodowane są globalizacją gospodarki, rozwojem nowych technologii i trendów jej wykorzystania. Szczególnie ważne są one dla handlu międzynarodowego w sektorze B2B¹, stąd inicjatywa UE w sprawie ułatwień w międzynarodowych procedurach handlowych. Niniejszy artykuł omawia trendy zmian w europejskich systemach płatniczych, rekomendacje Europejskiej Komisji Gospodarczej dotyczące płatności międzynarodowych i system e-paymentsPlus jako przykład nowych rozwiązań dla dokonywania płatności w sektorze B2B.

Payment systems are in a period of changes caused by the globalization of economy, the development of new technologies and tendencies in their use. Especially important are changes occurring in the B2B sector of international trade. That is why the UE initiated introducing simplifications in international trade procedures. This article handles tendencies in changes of the European payment systems, the ECE² recommendations about international payments and introduces the e-paymentsPlus application as an example of new solutions for carrying out payments in the B2B sector.

Wprowadzenie

Systemy płatnicze są w okresie zmian, zanika rozróżnienie między systemami krajowymi a międzynarodowymi, powodując powstanie systemów globalnych. Wymóg zmian projektowych w systemach płatności i rozliczeń spowodowany jest rozwojem technologii i trendów jej wykorzystania, takich jak:

* Zakład Informatyki Ekonomicznej, Uniwersytet Łódzki,
Wyższa Szkoła Informatyki w Łodzi.

¹ Business to Business

² Economic Commission for Europe

- sieci globalne (Internet i TCP/IP) i nowa interaktywna komunikacja oparta na połączeniach typu one-to-one,
- gotowość klientów i ich zainteresowanie wykorzystaniem elektronicznych interfejsów i integracją ich wewnętrznych systemów z systemem bankowym dla przetwarzania transakcji,
- infrastruktura bezpieczeństwa wykorzystująca nowoczesne metody i techniki szyfrowania i bezpieczne procesory chipowe,
- zmniejszenie kosztów przetwarzania i komunikacji w czasie rzeczywistym,
- wzrost globalny komunikacji międzynarodowej, która wymaga efektywnego bezawaryjnego działania w skali międzynarodowej.

Istnieje potrzeba efektywnego przetwarzania płatności, które będzie wykorzystywać standardy i przebiegać całkowicie elektronicznie od początku do końca, w sposób ciągły w czasie rzeczywistym. W przetwarzaniu w czasie rzeczywistym kontrola przelewu od początku do końca może być interaktywna i obejmować procesy od jego wysłania przez klienta poprzez Internet, aż do zaksięgowania na koncie w banku odbiorcy. Rozwiązania tego typu są dziś realizowane w systemach ATM³ i EFT-POS⁴. Wszystko przemawia za zastosowaniem tych technologii także w przetwarzaniu przelewów, a szybkość zmian zależy od postępu w standaryzacji i nacisku konkurencji.

Trendy rozwoju systemów płatniczych w Europie

Rozwój systemów płatniczych w Europie zmierza w kierunku konsolidacji i utworzenia pojedynczego rynku finansowego. Zwiększa się ilość międzynarodowych transakcji, przez co wzrasta popyt na wydajne usługi międzynarodowe. Rozwiązania ustalone dla międzynarodowej komunikacji w państwach EU, jak również zdobyte doświadczenie, będą prawdopodobnie możliwe do zastosowania dla szerszej międzynarodowej współpracy, włączając w to wielowalutowe transakcje.

Potrzeba połączenia krajowych systemów ma swoje źródło we wzroście międzynarodowego wolumenu w obszarze wspólnej waluty. Gwałtowny wzrost będzie wymagał gwałtownego rozwoju wspólnych narzędzi i współdziałania. Rozwój w kierunku spójnych systemów może obrać różne kierunki:

- dwustronna wymiana między wszystkimi standardami krajowymi,

³ Automated Teller Machine

⁴ Electronic Funds Transfer – Point of Sales

- bilateralna konwersja standardów krajowych na standard wspólny.
- używanie tych samych wspólnych standardów we wszystkich systemach,
- integracja krajowych systemów w jeden wspólny system.

Pierwsza alternatywa będzie miała miejsce w przypadku braku koordynacji. Jeśli płatniczy/bankowy przemysł nie będzie potrafił zdefiniować ogólnych standardów, muszą mieć miejsce wymiany między wszystkimi systemami. Jest to niewątpliwie najbardziej kosztowna alternatywa, dlatego w przyszłości systemy będą dążyły do ogólnych standardów, tym bardziej, że trudno jest utworzyć standardy równoległe. Należy oczywiście przyjąć pewne potrzebne rozwiązania tymczasowe i okres przejściowy, które złagodzą przejście do ogólnych standardów i zwiększą jego efektywność. Trudna i kosztowna byłaby zmiana wszystkich systemów jednocześnie i w krótkim okresie czasu.

W świecie opartym na papierze, ograniczenia wynikające z fizycznego transportu i koszt wymusiły stworzenie wielopoziomowego, hierarchicznego systemu. W świecie elektronicznym, ograniczenia wynikające z transportu zniknęły, a jednopoziomowa hierarchia jest najbardziej wydajna, implikując europejski poziom integracji w przyszłości. Rozwój nowych płatności jest najpierw przewidziany dla realizacji dużych kwot, a dopiero później przy płatnościach niskokwotowych.

Przedsięwzięcia odnoszące się do ułatwień w międzynarodowych procedurach handlowych dla płatności

Realizacja handlu międzynarodowego związana jest z ryzykiem płatności, stanowiącym barierę jego rozwoju, polegającym na braku płatności w ogóle, opóźnieniu płatności lub otrzymaniu płatności zaniżonej (dostawa bez zysku). Dodatkowo skutek nieodpowiedniego zarządzania cykl płatności może kosztować do 8-15% wartości transakcji, która to kwota jest przerzucana na kupującego w kraju importującym, powodując wzrost ceny produktów. Wpływ na proces płatności mają także nowoczesne technologie teleinformatyczne, w tym szczególnie Internet i rozwój gospodarki elektronicznej. Mając powyższe na uwadze i pragnąc usunąć bariery handlu międzynarodowego Europejska Komisja Gospodarcza przyjęła Rekomendację „Przedsięwzięcia odnoszące się do ułatwień w międzynarodowych procedurach handlowych”⁵, w której oddzielna grupa obejmuje przedsięwzięcia dotyczące międzynarodowych płatności. Rekomendowane przedsięwzięcia podzielone są na cztery podgrupy skierowane do

⁵ Rekomendacja nr 18 przyjęta przez Centrum ONZ ds. Ułatwiania Handlu i Elektronicznego Biznesu, New York i Genewa 2001

międzynarodowych handlowców, banków komercyjnych, rządów i międzynarodowych organizacji.

Rekomendowane przedsięwzięcia dla międzynarodowych handlowców są następujące:

- Właściwe szkolenie kadry uczestniczącej w handlu międzynarodowym,
- Zrozumienie procesów płatności,
- Wykorzystanie instruktażu dotyczącego płatności,
- Zachęta do natychmiastowej płatności,
- Monitorowanie kredytu,
- Określenie warunków płatności,
- Obsługiwanie natychmiastowej płatności,
- Redukcja kosztów odbioru.

Rekomendacje skierowane do firm uczestniczących w handlu międzynarodowym tworzone były w oparciu o istniejące praktyki, przy czym każda z nich jest jednakowo ważna i może mieć wpływ na przyjęcie lub szybkość płatności. Szczególną uwagę zwraca się na udostępnienie instruktaży dotyczących płatności w handlu międzynarodowym dla firm w celu przeprowadzania szkoleń kadry. Zaleca się także stosowanie bonifikaty za natychmiastową płatność (np. 1-3% przy zapłacie w dniu dostawy lub 0,5-1,5% przy zapłacie w ciągu 10 dni od dostawy). Równie ważne jest gromadzenie informacji o klientach, w tym o ich zdolności kredytowej i rzetelności płatniczej, po to, aby można było dostosowywać warunki płatności do postrzeganego ryzyka kredytowego, kosztu płatności i wartości dostarczonych towarów. Wysyłce towarów powinno towarzyszyć wysłanie e-maila lub faksu, informującego o wysyłce i jakościowych parametrach towarów, za które sprzedawca oczekuje punktualnej zapłaty.

Rekomendowane przedsięwzięcia ukierunkowane na banki komercyjne są następujące:

- Dostarczenie klientowi informacji kredytowej,
- Udzielanie porad dotyczących metod płatności,
- Redukowanie kosztów odbioru.

Przedsięwzięcia ukierunkowane na banki dotyczą usług bankowych w zakresie rozliczeń międzynarodowych, mających wpływ na proces płatności. Bardzo ważnym zagadnieniem jest przekazywanie informacji kredytowej dotyczącej klienta, dlatego banki powinny zawrzeć porozumienie o współpracy z komercyjnymi instytucjami przekazującymi takie informacje, w myśl którego możliwe będzie udostępnianie informacji poza granice danego kraju. Banki powinny

spełniać także rolę doradczą przy wyborze metody płatności, która powinna być dla klienta optymalna.

Rekomendowane przedsięwzięcia ukierunkowane na administrację rządową są następujące:

- Metody kontroli rynku dewizowego,
- Zniechęcanie do przeterminowanych płatności.

Rekomendacje odnoszące się do władz rządowych dotyczą przede wszystkim kontroli rynku dewizowego, która nie powinna wymagać wykorzystywania określonych metod płatności (np. akredytywy dokumentowej, inkasa dokumentowego), które powodują dodatkowe koszty, opóźnienia, stanowią bariery dla handlu międzynarodowego. Ważnym aspektem jest także wprowadzenie przepisów zachęcających do natychmiastowej płatności zgodnie z uznanymi warunkami handlowymi.

Rekomendowane przedsięwzięcia ustalone przez międzynarodowe porozumienia i standardy są następujące:

- Standaryzacja zwyczaju dobrej płatności,
- Usuwanie barier płatności międzynarodowej.

Rekomendacje zalecają stosowanie, w oparciu o długoterminowe porozumienia pomiędzy narodowymi rządami, organizacjami handlowymi i finansowymi a ich międzynarodowymi odpowiednikami, zaktualizowanego standardu ISO 9001:2000 „Jakościowe systemy zarządzania – wymagania” i towarzyszącego zaktualizowanego standardu ISO 9004:2000 „Jakościowe systemy zarządzania – wytyczne dla przedstawienia ulepszeń”, które promują określone zwyczaje płatności, gwarantując tym samym, że system jest właściwy dla spełnienia ustaleń zgodnie z umową. Ważnym zagadnieniem jest realizacja przedsięwzięć, które będą zapobiegały procedurom obowiązkowej płatności (procedury wymagane dla celów kontroli rynku dewizowego, procedury powodujące opóźnienia płatności przez odmowę płacenia pieniędzy w narodowych systemach bankowych).

System e-paymentsPlus

System e-paymentsPlus jest rozwiązaniem przeznaczonym dla finansowych instytucji ułatwiającym realizację globalnego elektronicznego handlu w sektorze B2B, umożliwiającym realizację płatności w trybie on-line bezpośrednio pomiędzy jego uczestnikami (end-to-end).

W systemie wykorzystywana jest bezpieczna infrastruktura oparta o Swift-owe standardy XML. Płatności mogą być zarówno międzynarodowe, jak i krajowe w dowolnej walucie.

System ten przynosi korzyści wszystkim jego uczestnikom. Instytucje finansowe zwiększają dochody dzięki oferowaniu firmom handlowym konkurencyjnych instrumentów płatności on-line. Mają one możliwość prowadzenia działalności biznesowej na całym świecie w wyniku stosowania otwartych standardów internetowych i zasad prawnych, które mogą być stosowane globalnie. Zwiększony stopień automatycznego przetwarzania zbiorowych płatności pozwala na redukcję kosztów. Na uwagę zasługuje również możliwość wykorzystywania bezpiecznej infrastruktury SwiftNet, TrustAct i PKI⁶.

E-PaymentPlus przedstawia także dużą wartość dla firm zaangażowanych w handel elektroniczny B2B, ponieważ dostarcza pewne i bezpieczne rozwiązanie dla dokonywania płatności z możliwością określenia warunków. Bardzo ważna jest redukcja ryzyka handlowego i kredytowego (płatności), zapewniona przez zabezpieczenie płatności i sprawdzenie tożsamości i wiarygodności partnera handlowego. W systemie dane handlowe i finansowe są połączone i monitorowane na bieżąco.

E-paymentsPlus oparty jest na zasadach określających podstawy prawne dla stworzenia mechanizmów płatniczych ułatwiających handel elektroniczny B2B oraz obowiązki i odpowiedzialność wszystkich uczestników systemu.

Komunikaty są przesyłane przez platformę TrustAct, która umożliwia sprawdzenie on-line certyfikatów uczestników przed wysłaniem instrukcji płatniczych do banku nabywcy. Przechowuje ona także wszystkie komunikaty i związane z nimi dane handlowe oraz je datuje, zapewniając w ten sposób sprzedawcy i nabywcy niemożność wyparcia się nadania, odbioru, czasu i zawartości komunikatu.

Płatność może zostać zainicjowana w różny sposób, np. przez aplikacje back-office u kupującego bezpośrednio do aplikacji e-paymentsPlus lub prezentację zamówienia lub faktury ze strony WWW sprzedającego, może również być rozpoczęta ze sklepu internetowego. Istnieją trzy scenariusze instrukcji płatności:

- Model dwustronny: uczestnikami są nabywca i jego bank,
- Model trójkątny: uczestnikami są nabywca, sprzedawca i bank, którego obaj są klientami,

⁶ Public Key Infrastructure

- Model czworokątny: uczestnikami są nabywca, bank nabywcy, sprzedawca i bank sprzedawcy.

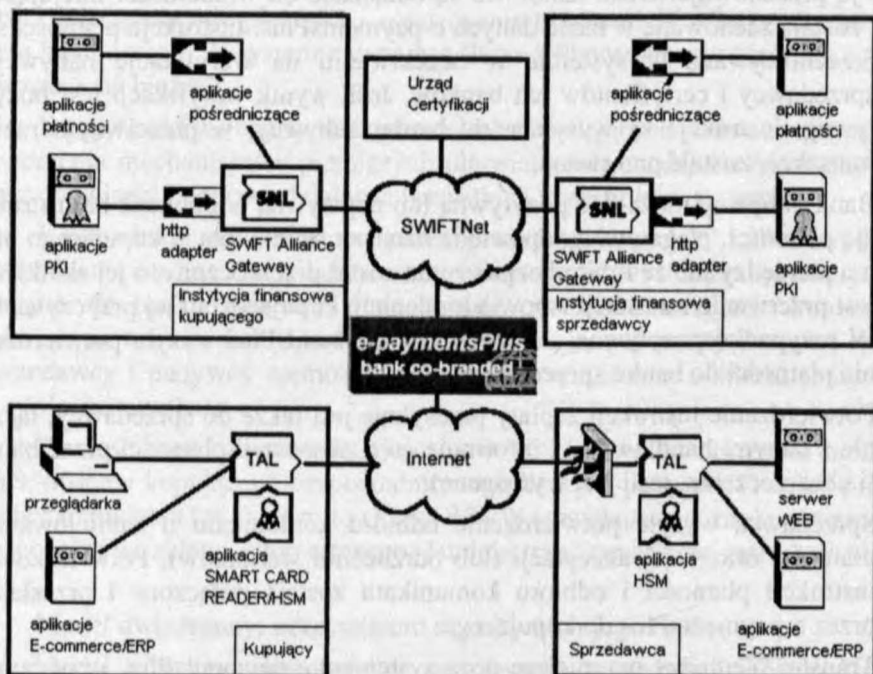
Proces zakupu, którego efektem jest zainicjowanie płatności może przykładowo przebiegać następująco:

1. Kupujący przeglądając stronę sprzedawcy wybiera produkty, negocjuje warunki w trybie online (w tym cenę i warunki płatności), po uzgodnieniu których przechodzi na stronę WWW, na której znajduje się podsumowanie zamówienia i warunki zapłaty.
2. Kupujący instruuje swój bank, aby przygotował płatność zgodnie z ustalonymi warunkami, np. możliwość wycofania płatności, ubezpieczenie. Po wciśnięciu przycisku „e-pay” tworzona zostaje wiadomość inicjująca zapłatę, zawierająca warunki handlowe i instrukcję zapłaty sprzedawcy. Aplikacja TrustActLink nabywcy podpisuje elektronicznie wiadomość i przesyła ją do aplikacji e-paymentsPlus, która ją zatwierdza, datuje, nadaje ID i ją przechowuje. Dane handlowe są odłączane od wiadomości inicjującej i zostają zachowane w bazie danych e-paymentsPlus. Instrukcje płatności są przechowywane w systemie w oczekiwaniu na weryfikację nabywcy, sprzedawcy i certyfikatów ich banków. Jeśli wynik weryfikacji jest pozytywny, instrukcje są wysyłane do banku nabywcy, w przeciwnym razie transakcja zostaje przerwana.
3. Bank nabywcy może dać pozytywną lub negatywną odpowiedź na instrukcję płatności. Negatywna odpowiedź oznacza, że na koncie kupującego nie ma pieniędzy lub że limit ubezpieczenia został przekroczony, a jej skutkiem jest przerwanie transakcji z powiadomieniem kupującego o jej przyczynach. W przypadku pozytywnej odpowiedzi e-paymentsPlus wysyła potwierdzenie płatności do banku sprzedawcy.
4. Potwierdzenie instrukcji zapłaty przesyłane jest także do sprzedawcy, łącznie z danymi handlowymi i informuje go o akceptacji płatności przez bank (i ubezpieczenia, jeśli jest wymagane).
5. Sprzedawca wysyła potwierdzenie odbioru komunikatu o zainicjowaniu płatności oraz o jej akceptacji (lub odrzuceniu warunków). Potwierdzenie instrukcji płatności i odbioru komunikatu zostają połączone i przesłane przez e-paymentsPlus do kupującego.

Transfer pieniędzy ma miejsce poza systemem e-paymentsPlus, przy czym instrukcja płatności zostanie wykonana przez bank w wyznaczonym dniu, jeśli zapłata nie jest uwarunkowana (punkt 6 nie ma zastosowania) lub zostanie wykonana po otrzymaniu potwierdzenia o wypełnieniu przez sprzedającego warunków w ustalonym czasie, jeśli zapłata jest uwarunkowana.

6. Kupujący wysyła wiadomość do swojego banku potwierdzającą wypełnienie przez sprzedawcę wcześniej ustalonych warunków. Bank kupującego może również w imieniu swojego klienta sprawdzić i potwierdzić wypełnienie warunków.
7. Transfer pieniędzy zostaje wykonany w tradycyjnym systemie płatniczym.
8. Bank kupującego obciąża rachunek nabywcy i opcjonalnie wysyła potwierdzenie obciążenia rachunku do aplikacji e-paymentsPlus.
9. Bank sprzedawcy uznaje konto sprzedawcy i informuje o tym swojego klienta. Bank musi potwierdzić wpłynięcie pieniędzy na konto klienta do e-paymentsPlus, aby zakończyć transakcję w systemie.

Nabywca może anulować instrukcję płatności przed rozpoczęciem transferu pieniędzy. Jeśli jest to instrukcja niewycyfrowalna lub ubezpieczona jej anulowanie może być zrealizowane tylko za zgodą zarówno kupującego, jak i sprzedawcy.

Rys. 1 System e-paymentsPlus

Źródło: *e-paymentsPlus Service Overview*, S.F.I.W.T. Release 1st revision, March 2002, s. 18

Podsumowanie

Globalizacja gospodarki spowodowała wzrost wolumenu międzynarodowych transakcji płatności. Pragnąc usunąć bariery w rozwoju handlu w sektorze B2B Centrum ONZ ds. Ułatwiania Handlu i Elektronicznego Biznesu przyjęło rekomendację dotyczącą ułatwień w międzynarodowych procedurach handlowych, w tym między innymi dla płatności. Również banki podjęły inicjatywę utworzenia systemu, który zmniejsza ryzyko związane z płatnościami. E-paymentsPlus wykorzystuje infrastrukturę SwiftNet, gwarantując tym samym wysoki poziom bezpieczeństwa transakcji przeprowadzanych tą drogą. Jest przykładem trendu ujednolicania rynku finansowego poprzez wykorzystanie technologii internetowych w celu ułatwienia dokonywania transakcji. Z drugiej strony świadczy o tym, że banki chcą zwiększyć swoją rolę w rozliczaniu elektronicznych płatności pomiędzy przedsiębiorstwami.

Źródła

1. *e-paymentsPlus Service Overview*, S.F.I.W.T. Release 1st revision, March 2002
2. Rekomendacja nr 18 przyjęta przez Centrum ONZ ds. Ułatwiania Handlu i Elektronicznego Biznesu, New York i Genewa 2001
3. M. Ziemecka, *Systemy elektronicznych płatności*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica nr. 157, Łódź 2002.